

26.5.2023

Høringsinnspill fra Norsk Bonde- og Småbrukarlag

Nordic Nutrition Recommendations 2023: Public consultation draft, March 31st, 2023

Innledning

NNR-komiteen har sendt forslag til nye nordiske ernæringsanbefalinger på høring 31.3.23 med frist 26.5.23. Dette er Norsk Bonde- og Småbrukarlag sitt høringsinnspill, som i hovedsak er avgrenset til bærekraftvurderingene.

Vi viser også til følgende tekster:

- [Vårt høringsinnspill til bærekraftartikkel nr. 2](#) 13.1.23.
- [NBS kritisk til nye nordiske kostråd: Bærekraftige kostråd må være basert på arealressursene](#) 19.1.23
- [Uten matsikkerhet, ingen bærekraft](#) – felleskronikk med flere organisasjoner 21.1.23
- [Kostrådsprosessen: anbefaler tilskudd og beriking](#) 13.3.23

Rådene fra NNR vil ligge til grunn for at norske helsemyndigheter oppdaterer norske kostråd. Dette vil igjen få konsekvenser for blant annet offentlige innkjøp, retningslinjer for mat i barnehager, pensum i skolen mm. I tillegg kan det gi føringer for prioriteringer i landbruks- og matpolitikken, til tross for at det ikke er noen direkte sammenheng mellom kostråd og primærproduksjon.

Prosessen

Fem utkast til bakgrunnsartikler om bærekraft og rundt 55 kapittelutkast om næringsstoffer og matvaregrupper har vært på høring. De siste bærekraftartiklene hadde høringsfrist 24. mars. Én uke seinere, 31. mars, sendte NNR-komiteen utkast til nye nordiske næringsstoffanbefalinger på høring. Vi stiller spørsmål ved hvorvidt én uke er tilstrekkelig tid til å vurdere alle høringsinnspill og reelt ta hensyn til dem i utarbeidelsen av forslaget til anbefalinger.

At det kun er én måned mellom høringsfristen for utkast til nye råd (26. mai) og dato for når de endelige rådene skal publiseres (20. juni), virker også knapt.

Det vises stadig til at NNR-prosessen er åpen og transparent, men det oppleves ikke slik.

Alle innkomne høringsinnspill er tilgjengeliggjort på NNR sin nettside, men det foreligger fortsatt ingen informasjon om hvordan innspillene har blitt vurdert. På side 17 i rapporten (handling of comments from public consultation) står det at NNR-komiteen og forfatterne

har skrevet kommentarer til alle innkomne høringsinnspill. Videre står det at dette vil publiseres i en separat rapport først *etter* at NNR-prosessen er ferdig.

De endelige kapitlene og bakgrunnsartiklene har ikke blitt publisert enda. Slik vi har forstått det vil de først publiseres til høsten, etter at de har vært gjennom fagfelle vurdering.

I rapporten som nå er på høring framgår det i stor grad ikke hvordan man har kommet fram til de konkrete mengdeanbefalingene. Vi forventer at dette er utførlig beskrevet når de endelige rådene publiseres, men kan ikke forstå hvordan det er mulig å sende forslag til nye kostråd på høring før det endelige underlagsmaterialet er publisert. Det er svært utfordrende å gi målrettede høringsinnspill når det ikke framgår hvordan man har kommet fram til mange av de konkrete rådene – utover at det på s. 56 står at de fleste av helserådene er basert på konsensus i ekspertgruppa.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil be om at høringsfristen for forslag til nye kostråd utsettes til alt av materiale fra hele NNR-prosessen er publisert, herunder den endelige rapporten med fagfelle vurderte kapitler og bakgrunnsartikler, rapporten med kommentarer til alle høringsinnspill, mandatet på bærekraft, og ikke minst en langt mer omfattende begrunnelse for de foreslåtte rådene.

Bærekraft inn i norske kostråd?

I tildelingsbrevet¹ som Helse- og omsorgsdepartementet sendte til Helsedirektoratet i januar i år står det at «om bærekrafts- og miljøhensyn er tilstrekkelig dokumentert, skal dette integreres i rådene».

Norske myndigheter har foreløpig ikke har delt noe informasjon om videre prosess i Norge etter at NNR er lagt fram. Siden dette normalt ikke er en politisk prosess og foregår i Helsedirektoratet og Nasjonalt råd for ernæring, velger vi å legge inn noen kommentarer til myndigheter her.

NBS mener at:

- **Det må legges fram en tidslinje for den norske prosessen.**
- **Det må legges opp til en langt mer involverende prosess en det som er normalt ved oppdatering av norske kostråd. Det bør som minimum legges opp til en høringsrunde både i forkant og etterkant av at nye norske kostråd legges fram.**
- **Det må offentliggjøres hvem som skal vurdere om bærekrafts- og miljøhensyn er tilstrekkelig dokumentert. Dette må inkludere landbruksmyndigheter og fagpersoner med spisskompetanse på norsk jordbruk og jordbrukets verdikjede.**
- **Dersom bærekraft skal legges til grunn når Helsedirektoratet oppdaterer de norske kostrådene, må det være en helhetlig tilnærming som ligger til grunn, der økonomiske, sosiale og miljømessige forhold ivaretas, inkludert matsikkerhet, totalberedskap og arealbruk. NBS kan ikke se at det som er**

¹ <https://www.regjeringen.no/contentassets/d8f63d7d01d64def982cb7c8ce1eeb64/tildelingsbrev-til-helsedirektoratet-for-2023.pdf>

publisert fra NNR så langt ivaretar dette. Landbruksmyndighetene må ha en definert rolle, og fagpersoner med spisskompetanse på norsk jordbruk og jordbrukets verdikjede må involveres.

Bærekraft: begrepsbruk og mandat

Vi opplever at kommunikasjonen rundt bærekraft har endret seg gjennom prosessen og at det har vært en utydelig begrepsbruk. Vårt høringsinnspill i januar ble skrevet med bakgrunn i at det var bærekraft i sin helhet som skulle integreres i kostrådene. I seinere tid har det blitt tydeliggjort fra NNR-komiteen at deres mandat er avgrenset til miljømessig bærekraft, og da først og fremst klimagassutslipp. Informasjon om dette har i vinter også blitt publisert på NNR sine nettsider.

Mandatet for arbeidet har enda ikke blitt publisert. På side 23 og 24 i rapporten vises det til et mandat fra Nordisk Ministerråd, men det gjengis ikke og det vises ikke til hvor det kan leses. Her omtales bare hvilke dokumenter mandatet er basert på, og det står helt kort at komiteen er blitt bedt om å utarbeide et rammeverk for å integrere miljømessig bærekraft. I boks 1 på side 23 til 24 er det gjengitt utdrag fra fire erklæringer fra Nordisk Ministerråd som ikke er gitt direkte til NNR-komiteen, men som vi oppfatter at de har valgt å legge til grunn for arbeidet:

- Declaration on Nordic Carbon Neutrality
- Declaration on Biodiversity
- Sustainable food systems
- Nordic commitment for the global climate agenda

NBS vil be om at mandatet for å integrere bærekraft i NNR publiseres i sin helhet.

I utdraget fra ministerrådets erklæring om bærekraftige matsystemer gjengis følgende setning: *“Achieving Agenda 2030 goals including ending hunger, achieving food security, safer food and improved nutrition and promoting sustainable agriculture within planetary boundaries are amongst the greatest challenges facing the world today.”* og videre at *“The 2022 update of the NNR will integrate environmental sustainability into the dietary guidelines.”*

Her vises det altså til et mål om å få slutt på sult og oppnå matsikkerhet, før det snevres inn til å kun dreie seg om miljømessig bærekraft når det gjelder NNR.

NBS mener at miljømessig bærekraft ikke kan frakobles sosiale og økonomiske dimensjoner, matsuverenitet og nasjonal matsikkerhet. Dette må vurderes samlet, og ikke hver for seg.

Vi gjengir her noen sentrale definisjoner:

- **FAO: “A sustainable food system (SFS)** is a food system that delivers food security and nutrition for all in such a way that the economic, social and environmental bases to generate food security and nutrition for future generations are not compromised. This means that:
 - It is profitable throughout (economic sustainability);
 - It has broad-based benefits for society (social sustainability); and

- It has a positive or neutral impact on the natural environment (environmental sustainability).”
- **“Food security** exists when all people, at all times, have physical and economic access to sufficient, safe and nutritious food that meets their dietary needs and food preferences for an active and healthy life”. (World Food Summit, 1996)
- **“Food sovereignty** is the right of peoples to healthy and culturally appropriate food produced through ecologically sound and sustainable methods, and their right to define their own food and agriculture systems. It puts the aspirations and needs of those who produce, distribute and consume food at the heart of food systems and policies rather than the demands of markets and corporations.” (Declaration of Nyéléni, the first global forum on food sovereignty, Mali, 2007).

Bærekraft: metodikk

Det er utarbeidet fem bakgrunnsartikler om bærekraft:

1. [Assessing the environmental sustainability of diets – an overview of approaches and identification of 5 key considerations for comprehensive assessments.](#)
2. [Overview of food consumption and environmental sustainability – considerations in the Nordic and Baltic region.](#)
3. [Social and economic dimensions of sustainability - SAPEA summary.](#)
4. [Challenges and opportunities when incorporating sustainability into FBDGs.](#)
5. [Integrating sustainability into food based dietary guidelines.](#)

Alle har vært på høring og høringssvarene er publisert, men som vist til tidligere i vårt høringsinnspill vil ikke NNR-komiteen og forfatternes kommentarer til høringssvarene publiseres før etter hele NNR-prosessen er ferdig. Som flere andre aktører har pekt på i sine høringsinnspill er det mange metodiske svakheter ved bakgrunnsartiklene.

På side 25 til 30 gis et kort sammendrag av hver av de fem bakgrunnsartiklene, men det framgår ikke hvilke anbefalinger fra de fem artiklene som NNR-komiteen har valgt å basere rådene sine på. Fra andre områder, som ultraprosessert mat, vet vi også at det ikke er samsvar mellom anbefalingene i bakgrunnsartikkelen og NNR-komiteens råd². NNR-komiteen vil ikke gi råd om ultraprosessert mat, selv om bakgrunnsartikkelen er tydelig på at det er negative helseeffekter.

I erklæringene fra Nordisk Ministerråd om bærekraftige matsystemer og biodiversitet (omtalt i forrige kapittel), vises det til at man skal oppnå en utvikling innenfor «planetære tålegrenser». Dette er også utgangspunktet for bærekraftsrapport nr. 1 og 2. Metodikken problematiseres i liten grad og det presenteres ikke alternative tilnærminger. I NNR-rapportens omtale av den første bærekraftsrapporten (s. 25) anerkjennes kompleksiteten ved å vurdere miljøpåvirkningen fra matvarer, matsystemer og kosthold, men samtidig hevdes det at det økende antallet livsløpsanalyser og studier av matsystemene og tilnærmingen

² <https://forskersonen.no/debattinnlegg-kostrad-matproduksjon/utkast-til-nye-kostrad-burde-advart-om-sammenhengen-mellom-uhelse-og-ultraprosessert-mat/2198319>

med «planetære tålegrenser» gir tilstrekkelig presise estimater som vi kan trekke robuste konklusjoner fra.

Tilnærmingen med «planetære tålegrenser» går ut på å beregne matens «livsløpsavtrykk» og vurdere dette opp mot «planetære tålegrenser» for klimagassutslipp, arealbruk, ferskvannsbbruk, nitrogen og fosfor. Som forfatterne av artikkel nr. 2 påpeker er det svært krevende å anvende denne metodikken på biodiversitet, og derfor er biodiversitet utelatt fra analysen. Metodikken tar ikke hensyn til hvor produksjonen skjer – om det er i land med rik tilgang på vann og arealer, eller i områder der dette er et stort problem.

Metodikken er fullstendig frakoblet fra å ta hensyn til grunnlaget for hva det er mulig å produsere, både regionalt, nasjonalt og globalt. Metodikken innebærer at matvaregrupper er utgangspunktet for analysen. Isteden burde man ta utgangspunkt i arealgrunnlaget i hvert av de nordiske landene. Ved å heller beregne hva som er mulig å produsere på hvert av de nordiske landenes arealgrunnlag, gitt miljøvennlige produksjonsmetoder, kunne man komme fram til produksjonspotensial for ulike matvarer og deretter oversette dette til råd om hva vi bør spise mer og mindre av. Samtidig er man nødt til å ta hensyn til at man må ha velfungerende verdikjeder, slik at bonden får avsetning på produksjonen.

Videre er det en rekke grunnleggende verdier ved bærekraftige matsystemer som er svært krevende, om ikke umulig å tallfeste på en god måte. Dette er verdier som matsikkerhet og totalberedskap, tradisjonell kunnskap, solidaritet med andre land, bosetting og arbeidsplasser, kulturlandskap, biologisk mangfold, levende bygder og gode liv for mennesker og dyr. Disse verdiene er det svært krevende å ivareta i livsløpsanalyser og i metodikken med “planetære tålegrenser”.

Bærekraft er å gjøre avveininger mellom en lang rekke verdier og samfunnshensyn – sosiale, økonomiske og miljømessige – og undertemaer av disse. Bærekraft omfatter så å si alle områder i samfunnet, og i realiteten er dette et verdivalg om hva som veier tyngst. Tradisjonelt har slike avveininger vært politikernes oppgave, basert på kunnskapsbaserte råd fra eksperter innen ulike fagområder. Det gis inntrykk av at det er mulig å regne seg fram til et svar på hva som er mest bærekraftig, men dette er i realiteten å flytte makt fra folkevalgte til fageksperter.

Miljømessig bærekraft har heller ikke blitt klart definert i NNR-rapporten og begrepsbruken er ikke konsekvent, særlig når man ser på sammendragene av de fem underlagsartiklene. I bærekraftartikkel nr. 3 (s. 27) har man f.eks. valgt å definere hva et bærekraftig kosthold på denne måten, uten å begrunne det nærmere: “Sustainable plant-based diets can be characterized as high in a variety of vegetables, fruits and berries, cereal products as mainly whole grain products, vegetable oils, legumes (pulses), and nuts and seeds. They contain animal-protein sources such as fish from sustainably managed stocks, limited to moderate amounts of low-fat dairy and eggs, and a limited amount of meat, particularly limited on ruminant and processed meats. In addition, the content of discretionary food and drinks, (e.g., sugar-sweetened beverages) should be limited.”

Når det gjelder livsløpsanalyser (LCA) er det et økende kritisk fokus på dette i vitenskapelige tidsskrifter. Metodikken ble opprinnelig utviklet for industriprodukter. The Coca-Cola

Company var først ute med en formell livssyklusanalyse av produksjonslinja si i 1969. Analysen ble brukt internt i selskapet for å forbedre prosessene, som for eksempel å gå fra glassflasker til plastflasker (Fjerdingby Olsen, 2019). I seinere tid har LCA-metodikk også blitt utviklet til å kunne anvendes på andre systemer, som produksjon av mat. Dette skaper utfordringer, ettersom mat er en biologisk vare som produseres på gårdsbruk eller lokaliteter under stor variasjon i jordsmonn, geografisk beliggenhet og klimatiske betingelser. Som nevnt tidligere er det også en rekke verdier ved matproduksjon som ikke lar seg tallfeste på en god måte, og de kommer da ikke med i slike analyser. I tillegg må de ulike tallfestede parameterne vektas mot hverandre. Vi vil i den sammenheng også vise til følgende artikkel: [Livssyklusanalyser til besvær - NORSIRK](#).

Matproduksjonen er del av komplekse naturlige og samfunnsmessige systemer, som ikke kan optimaliseres etter én eller få faktorer. Matproduksjon, både på gårds- og samfunnsnivå består i å gjøre en rekke avveininger ut ifra tid, ressurser, økonomi mm. I sin natur innebærer matproduksjon kompromisser mellom det som er ideelt på enkeltfaktornivå og hensynet til at det er en økonomisk næring som bonden skal leve av.

NBS kan ikke se at metodikken med «planetære tålegrenser» er i stand til å ivareta en rekke verdier ved bærekraftige matsystemer. Hele NNR-prosessen bærer preg av at man ikke har vurdert ulike tilnærminger til å vurdere bærekraft.

Miljømessig bærekraft: hovedvekt på klimagassutslipp

På side 137 uttrykkes det at hovedsporet for å redusere kostholdets totale miljøavtrykk er å redusere forbruket av animalske produkter og øke forbruket av vegetabiliske produkter. Dette bekrefter at det er klimagassutslipp som i all hovedsak er vektlagt i vurderingene, ettersom animalske produkter generelt har høyere utslipp enn vegetabiliske, men ofte kommer bedre ut når det gjelder bl.a. bruk av plantevernmidler og bidrag til biologisk mangfold. Det er velkjent at animalske produkter bidrar med en større andel av klimagassutslippene enn vegetabiliske produkter. Slik sett bidrar NNR-rapporten med lite ny kunnskap. Inntrykket man sitter igjen med fra NNR er at man for miljøets del bør innta så lite animalske produkter som mulig.

Dersom målet kun er å redusere klimagassutslipp, kan dette være en riktig konklusjon. Men hele poenget med bærekraft er at en rekke hensyn skal veies opp mot hverandre. Rapporten anerkjenner at det kan være målkonflikter mellom ulike bærekraftsmål og på s. 26 vises det eksempelvis til at produksjonssystemer som reduserer klimagassutslipp kan føre til økt tap av biodiversitet. Men det ser i liten grad ut til at bevisstheten rundt målkonflikter har fått innvirkning på de konkrete rådene som gis.

Én av forfatterne på bærekraftartikkel nr. 4, Trond Arild Ydersbond, skriver på Forskersonen.no 22. april at «hensyn til helse og bærekraft støtter som regel hverandre, direkte konflikt forekommer nesten ikke». Det står i kontrast til følgende utdrag fra artikkelen han er medforfatter på: «Ettersom flere bærekraftsmål i ulik grad er i konflikt, er det viktig at alle aspekter tas i betraktning, at man prioriterer de mest relevante bekymringene, og at forbedringer på ett felt gjør ikke går vesentlig utover andre områder».

Dette er igjen et eksempel på at det finnes en rekke ulike oppfatninger om hva et bærekraftig jordbruk er, og at dette ikke er tydelig definert.

På side 5 står det at NNR-rapporten ikke har gitt råd om «land-spesifikke forhold som matproduksjon og tilgjengelighet (jordbruksmetoder, import og eksport, selvforsyning, matsikkerhet) og sosiokulturelle forhold (f.eks. dyrevelferd)» og at dette må håndteres nasjonalt. Dette er temaer som er helt sentrale for å kunne gi kostråd som tar hensyn til bærekraft. Derfor er det svakt at NNR ikke presenterer et rammeverk for hvordan hvert enkelt land kan gi kostråd som tar hensyn til helhetlig bærekraft, inkludert matsikkerhet. Særlig ettersom det er tradisjon for at det er helsemyndighetene i hvert enkelt land som utarbeider oppdaterte nasjonale kostråd basert på NNR, noe som ikke er en politisk prosess og ikke involverer landbruksmyndighetene og fagpersoner innen landbruk.

Bakgrunnsartikkel nr. 3 på bærekraft, er et sammendrag av en rapport fra de europeiske vitenskapsakademiene om sosial og økonomisk bærekraft (SAPEA), bestilt av EU-kommisjonen. NNR-rapporten peker på at denne artikkelen kan brukes av nasjonale helse- og matmyndigheter når de skal oppdatere de nasjonale kostrådene. I artikkelen er man tydeligere på utfordringene når mange ulike bærekrafthensyn skal veies opp mot hverandre, men det presenteres ingen metodikk for å ta hensyn til sosial og økonomisk bærekraft. Dessuten legger de mest vekt på forhold hos forbrukeren, og ikke økonomiske og sosiale forhold hos bonden.

I det hele er NNR-rapportens gjennomgang og framstilling av miljømessig bærekraft svært lite systematisk, noe som gjør det krevende å ettergå kunnskapsgrunnet og utforme målrettede innspill til de konkrete anbefalingene.

I den endelige publikasjonen av rådene fra NNR, og kommunikasjonen rundt dem, bør disse presenteres som «klimavennlige kostråd».

Hva er et bærekraftig kosthold og jordbruk i Norge?

NBS mener at alle land har plikt til å sikre matforsyningen for sin befolkning gjennom best mulig bruk av arealressursene, lokale kretsløp og lokalt eierskap. Dette er grunnleggende prinsipper for et bærekraftig jordbruk og matsystem. For å sikre matsikkerhet og en demokratisk matproduksjon i verden er vi avhengig av at alle land brødfør sin befolkning i størst mulig grad. For de fleste land betyr dette drøvtyggere i ulikt omfang.

Til grunn miljømessig bærekraft ligger det at gode økonomiske og sosiale vilkår i jordbruket er en avgjørende forutsetning for at bonden skal kunne drive miljøvennlig. Det handler både om valg av driftsmetoder, investeringer og å kunne gjøre rett ting til rett tid.

Norsk jordbruk må i større grad enn i dag baseres på lokale arealressurser og lokale kretsløp. Nye kostråd bør også bidra til dette. Men slik det fremstår nå, frykter vi at nye kostråd kan bidra til å øke importen og svekke norsk arealbruk og matsikkerhet.

Den globale matproduksjonen er avhengig av at verden når 1,5-gradersmålet. Klimaendringene har allerede gjort dyrking og høsting mer utfordrende. Store mengder nedbør og flom og langvarig tørke påvirker avlinger og kan redusere matproduksjonen

betydelig. Eksempler på dette i Norge så vi tørkesommeren 2018. I møte med et endret klima er økt sjølforsyning på norske arealressurser derfor avgjørende. En geografisk spredning av gårdsbrukene og en mer mangfoldig produksjon på hvert enkelt bruk kan redusere konsekvensene av perioder med tørke eller mye nedbør. Jo mer konsentrert matproduksjonen er, desto mer sårbar er den.

Det er ingen motsetning mellom beitebasert kjøttproduksjon og å få folk til å spise mer norsk plantemat. I Norge er 45 % av landarealet egnet for utmarksbeite, men vi bruker under halvparten i dag – samtidig som importen av fôrråvare er stor. Det er ikke bærekraftig at Norge beslaglegger store landarealer i det globale sør for å produsere mer grønnsaker og belgvekster for å fø vår befolkning. Ei heller med en husdyrproduksjon som i stor grad er avhengig av importert fôrråvare.

På deler av de 3 % vi har med dyrka jord, kan produksjonen av frukt, grønt og korn til menneskemat økes mye. Det betyr at vi må spise mer bygg og rotgrønnsaker. Det kan også dyrkes mer belgvekster i de klimatiske beste områdene av landet. Dette er helt avhengig av lønnsomme, norske verdikjeder som kan konkurrere mot import, mer norsk mat i offentlige innkjøp og forbrukere som faktisk støtter opp om disse produktene.

I Norge betyr det et basiskosthold basert på melk og meieriprodukter, kjøtt fra beitende drøvtyggere og svin og fjørfe som spiser fôr som ikke er egnet som menneskemat, sjømat, samt korn, rotfrukter og andre grønnsaker det er mulig å dyrke. Særlig bygg har vi potensial for å spise mer av, da det i all hovedsak går til dyrefôr i dag.

Et perspektiv som ikke har vært løftet i noen særlig grad i debatten om bærekraftig matproduksjon i Norge, er kvinneandel. Kvinner driver i større grad med husdyrhold, mens særlig korn- og grøntproduksjon er dominert av menn. Vi har ikke funnet nyere statistikk på dette, men i «Strategi for likestilling i landbrukssektoren» (LMD, 2007) pekes det på at kvinner i større grad enn menn driver med husdyrhold og at kvinneandelen er størst blant bønder med sau og geit.

Ikke alt som er klimavennlig er bærekraftig. For eksempel kan intensivt husdyrhold ha lave klimagassutslipp, mens mer ekstensivt husdyrhold på utmarksbeite har høyere utslipp i det offisielle utslippsregnskapet, samtidig som de er avgjørende for biologisk mangfold.

NNR gir råd om miljømessig bærekraft ut ifra dagens produksjonsmetoder. For eksempel pekes det på at høy kraftfôrandel er problematisk, og at importert fôr medfører bruk av sprøytemidler, kunstgjødsel, vannforbruk og arealbruk i andre land. Det brukes som argumentasjon for at produksjon av kjøtt og melk er negativt for miljøet og derfor bør reduseres. NBS har i en årrekke hatt som politikk at bruken av kraftfôr og importert fôrråvare må reduseres. Men det må gjøres gjennom å gjøre det mer lønnsomt å bruke norsk gras og beite, og å øke etterspørselen etter varer produsert på denne måten. Å kun redusere forbruket av kjøtt og melk vil ikke føre til forbedringer i produksjonssystemene.

I sammendraget av bærekraftartikkel nr. 2 (s. 28) vises det til at noen utfordringer er uunngåelige. «Store deler av Norden eger seg best eller kun for grasproduksjon og beite, noe som resulterer i betydelige metanutslipp fra drøvtyggerkjøtt og melkeproduksjon. I tillegg kan fraksjoner av kornet være best egnet for dyrefôr pga. marginale forhold for

kornproduksjon. Altså krever bruken av ressurser nøye balansering mellom å sikre lokal produksjon som kan balansere etterspørselen etter meieriprodukter og kjøtt på den ene siden, men uten å resultere i et høyt miljøavtrykk nasjonalt samt indirekte effekter via import av fôrråvare. Produksjonen må også samsvare med netto null klimagassutslipp og begrensninger på nitrogen og fosfor.»

Dette er vanskelig å se hvordan jordbruket skal kunne redusere klimagassutslipp i så stor grad som det pekes på i rapporten uten at det går vesentlig ut over andre hensyn. Metanutslippene i Norge var på det høyeste i 1939³. Da var det over 1,4 mill. storfe i Norge, noe som er redusert til rundt 800 000 i dag. Forbruket av kjøtt fra drøvtyggere har holdt seg ganske stabilt, mens den store økningen har vært på svin og særlig kylling. Samtidig er forbruket av melk og meieriprodukter betraktelig redusert. Andelen vegetabiliske matvarer i nordmenns kosthold, målt på energibasis, er nøyaktig like stor i 2022 som på 50-tallet, med 62 %⁴. Litt satt på spissen kan man si at vi har byttet ut potet og meieriprodukter med kyllingfilet og Pepsi Max. I dag drikker vi i snitt en boks med brus eller energidrikk om dagen, mens fokuset til NNR er på å redusere de animalske matvarene. Det legges lite vekt på hvor næringstett og letttilgjengelig næring disse matvarene bidrar med.

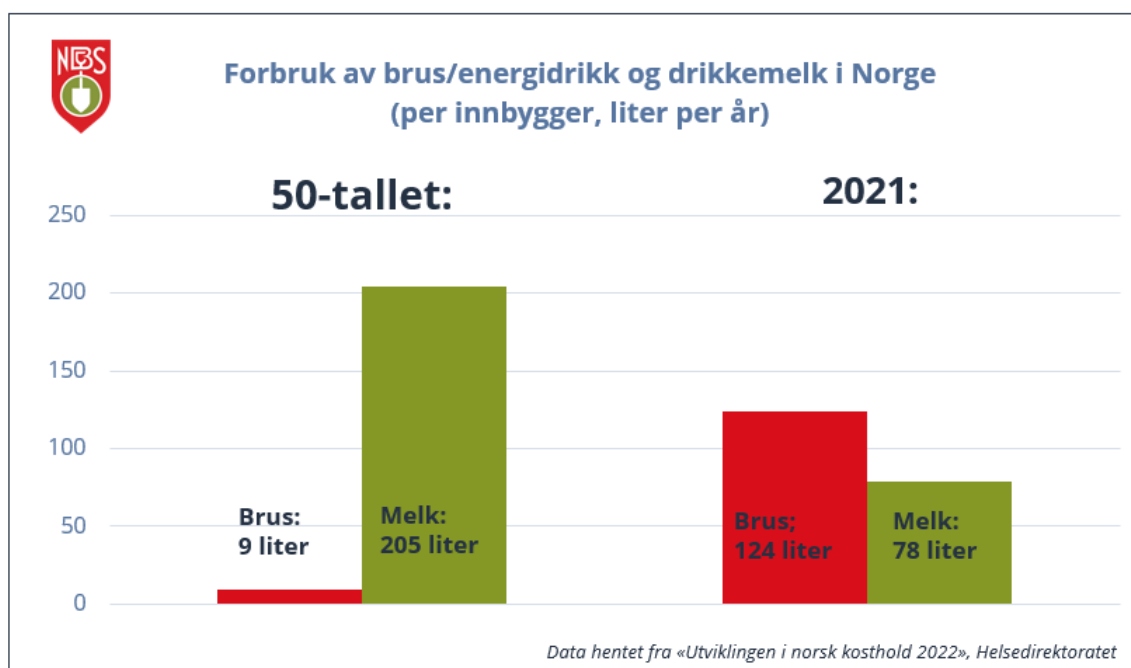
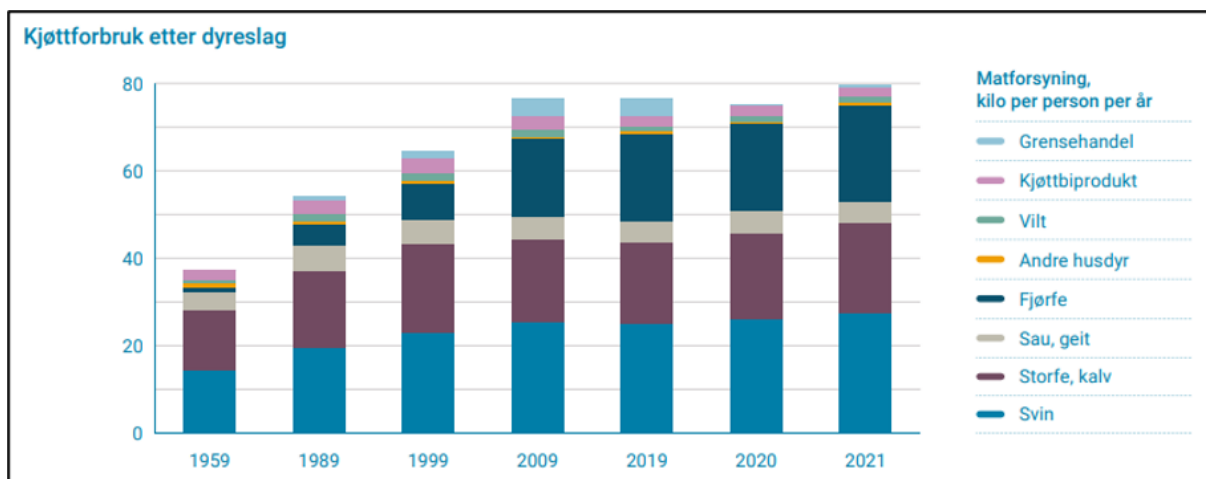
Det er veldig synd at de nye rådene ikke ser ut til å fokusere på råvarer. Bakgrunnsartikkelen om ultraprosessert mat var tydelig på at det er forbundet med negative helseeffekter, men NNR-komiteen vil allikevel ikke gi råd om å begrense denne type mat. I rapporten står det også at man ikke har vurdert plantebaserte erstatningsprodukter for melk og kjøtt spesifikt. Slike produkter er ofte ultraprosesserte og består gjerne av billig stivelse, planteoljer, proteinisolater og konsistensmidler. Dette er billige og lagringsdyktige ingredienser som ofte produseres i store monokulturer og er enkle å drive global handel med.

NBS sitt inntrykk er at det i bærekraftdelen av NNR er blitt brukt store ressurser på et mangelfullt kunnskapsgrunnlag som legger opp til en forenklet diskusjon om kjøtt eller planter.

³ Se avsnitt 2.2 i [Rapport 13 metanrapport 07012020 \(web\).pdf \(agrianalyse.no\)](#)

⁴ Tabell 2.53 i [Utviklingen i norsk kosthold 2022 Fullversjon](#)

Figur 1 Kilde: Engrosforbruk av kjøtt per innbygger i Norge i perioden 1959-2021. Engrosforbruket inkluderer sener, bein og avskjær og er høyere enn det beregnede reelle forbruket. Kilde: Utviklingen i norsk kosthold, Helsedirektoratet 2022.

Sammenheng mellom produksjon og forbruk

Forfatterne av bærekraftartikkel nr. 4 skriver følgende: «Spørsmålet er ikke i hvor stor grad kostråd skal reflektere nåværende matproduksjon, som det er problemer med, men heller hvordan matproduksjonen kan bli utviklet til å best mulig reflektere kostrådene.»

Dette er et eksempel på noe som gjenspeiler seg i alle bærekraftartiklene: Man ser helt bort i fra verdikjeden mellom jord og bord, og antar at det er en direkte sammenheng mellom kostråd og primærproduksjon. Dersom kostrådene skal ha noe effekt på den norske produksjonen, må de være svært tydelige på at man bør velge norske grøntprodukter, og da produkter det er mulig å produsere mye av i Norge. Gartnerhallen melder om at det er

venteliste av bønder som ønsker å produsere grøntprodukter, men som ikke slipper til i markedet på grunn av manglende etterspørsel etter norsk vare.

Her bør det offentlige bidra til at etterspørselen økes betydelig. Mens norskandelen på grønt i dagligvarehandelen er nærmere 40 %, har NIBIO anslått at norskandelen på frukt og grønt er så lav som 20 % i offentlige innkjøp⁵. En stor utfordring er at EU-regler ikke tillater å stille krav i offentlige innkjøp om at maten skal være norsk eller lokal. NIBIO skriver at pris som regel er en avgjørende faktor for offentlige innkjøpere og at utenlandsk frukt og grønt som regel er tilgjengelig til en rimeligere pris enn norsk vare.

Her viser vi også til Gartnerhallens høringsinnspill til bærekraftsartikkel nr. 2. I artikkelen foreslås det at jordbruksareal som i dag brukes til fôrproduksjon enkelt kan tas i bruk til grøntproduksjon, men dette arealet er i stor grad uegnet til dette. Økt produksjon av grønt er for det meste ikke i direkte konflikt med husdyrholdet i Norge. Det er ikke tilgang til areal som er hovedutfordringen, men prispress og konkurranse fra import som bidrar til redusert markedstilgang for norsk frukt og grønt.

Med mindre det kommer sterkere virkemidler på plass for å styrke verdikjeden for norsk grønt, offentlige innkjøp og sterkere tollvern, kan resultatet av nye kostråd fort bli økt import av poteter, grønnsaker, bær og frukt.

Kommentarer til hver av «two-pagerene»

Generelt er det en negativ omtale av animalske matvarer. Positive miljøeffekter nevnes så vidt under kjøtt og melk: det kan være positive miljøeffekter knyttet til beiting og biodiversitet. For eksempel omtales det ikke i det hele tatt at det er langt lavere bruk av plantevernmidler i grasproduksjon enn i korn- og grøntproduksjon. Vi har ikke bakgrunn for å gå inn i detalj i helseanbefalingene, men registrerer at det fra flere hold har kommet faglige, kritiske innvendinger særlig til anbefalingen om rødt kjøtt.

Kjøtt

I helsesammenheng er det gitt tre ulike anbefalinger for rødt kjøtt (nå inkl. vilt) på side 137 og 138:

1. Maks. 350-500 gram per uke
2. Ingen eller begrenset, maks 350 gram per uke
3. Lavt og ikke mer enn 350 gram per uke

Det er uklart hvilken ny kunnskap som nå tilsier at helserådet for rødt kjøtt bør reduseres fra dagens anbefaling om maks. 500 gram ferdig tilberedt vare per uke.

⁵ https://nibio.brage.unit.no/nibio-xmlui/bitstream/handle/11250/2982944/NIBIO_RAPPORT_2022_8_34.pdf?sequence=1&isAllowed=y

For hvitt kjøtt finner man ingen helseeffekter, men det anbefales at redusert forbruk av rødt kjøtt ikke bør erstattes med hvitt kjøtt. For å minimere miljøeffekter skriver de at forbruket av hvitt kjøtt ikke bør økes fra dagens nivå, og at det helst bør være lavere.

I rapporten pekes det på at et av de store kunnskapshullene når det gjelder rødt kjøtt og helse er at man mangler studier som ser på produksjonsform, for eksempel storfekjøtt fra feedlots kontra beitebasert storfekjøtt. **Her vil vi også oppfordre til å se mer på forskjellen mellom beitebasert drøvtyggerkjøtt og kraftfôrbasert svinekjøtt. Det trengs mer forskning på sammenheng mellom fôring, driftsformer og helseeffekter. Vårt inntrykk er også at det underkommuniseres hvor næringstett og lettliggjengelig næring de animalske matvarene bidrar med.**

Melk (side 141)

NNR-komiteen peker på at melk har høyt miljøavtrykk knyttet til metanutslipp, høy bruk av kraftfôr og at importert fôrråvare bidrar gjennom kunstgjødsel, sprøytemiddelbruk og vann- og arealbruk. Samtidig kan det være positive miljøeffekter knyttet til beiting og biodiversitet.

De negative miljøeffektene utdypes ytterligere. Til tross for dette gis det ingen mengdeanbefaling knyttet til miljø, men en helseanbefaling om å innta 250-500 gram melk og meieriprodukter per dag (100 gram melk = 10 gram ost), med hensyn til å oppnå tilstrekkelig inntak av kalsium og jord. Videre pekes det på at det er en av hovedkildene til mettett fett, og at en derfor bør innta magre meieriprodukter.

Det er positivt at melkas rolle i kostholdet i større grad anerkjennes. Ut ifra et samlet helse- og bærekraftensyn mener vi at anbefalingen bør ligge høyere. Et grovt anslag antyder at nordmenn i snitt inntok meieriprodukter tilsvarende over 1 kg melk per dag på 50-tallet⁶.

Potet (side 126)

NNR-komiteen finner ingen helseeffekter ved potet, men peker på at det av bærekraftensyn bør inngå som en betydelig del av kostholdet i de nordiske og baltiske landene. Dette støtter vi fullt ut. Poteten kan dyrkes over store deler av Norge og er lagringsdyktig. Forbruket av matpotet er redusert fra 93 kilo på 50-tallet, til 32 kg ved årtusenskiftet og ned til 20 kilo i 2021⁷. Det er stort potensial for å dyrke mer potet i Norge, men grunnet strukturendringer i verdikjeden vil en økning i produksjonen etter alt å dømme skje i nærhet til de stadig mer sentraliserte lagrene, og ikke over hele landet.

⁶ [Utviklingen i norsk kosthold 2022 - Kortversjon.pdf \(helsedirektoratet.no\)](#) Tabell 1. Helmelk: 195 kg, fløte/rømme 5 kg = 50 kg melk, ost 8 kg = 80 kg melk, smør 3,8 kg = 72 kg melk, tar ikke med mager melk (10 kg) og konserverte melkeprodukter (3 kg) pga rester fra smør og osteproduksjon, antar at øvrige rester gikk til dyrefôr. Dette gir 405 kg melk/person/år.

⁷ [Utviklingen i norsk kosthold 2022 - Kortversjon.pdf \(helsedirektoratet.no\)](#) Tabell 1

I 2010 ble potet fjernet fra listen over grønnsaker som kan inngå i det norske kostholdsrådet om «fem om dagen». Argumentet var at det ikke var god nok dokumentasjon for potetens evne til å forebygge sykdom.

Når norske myndigheter skal oppdatere kostrådene etter NNR, mener NBS at potet igjen må inkluderes i «fem om dagen».

Tilskudd og beriking

I den femte bærekraftartikkelen konkluderer forfatterne med at av hensyn til mennesker og miljø, må overgangen fra animalsk til plantebasert i kostholdet være større enn det tidligere nasjonale kostråd har anbefalt. De hevder at dette vil gi sunnere, og mer miljømessig, sosialt og kulturelt bærekraftige kosthold i alle de nordiske og baltiske landene, men at det er nødvendig å se på om man bør innføre nasjonale strategier for kosttilskudd og beriking av matvarer. Det skal være nødvendig for å trygt kunne gå over til mer plantebaserte dietter som ikke overstiger de «planetære tålegrensene».

Spørsmålet om tilskudd og beriking er ikke diskutert i rapporten som nå er på høring, og det er derfor uklart om dette er et spor NNR-komiteen mener at bør følges videre.

NBS mener at et kosthold ikke kan kalles bærekraftig dersom man gjør seg avhengig av tilskudd og beriking for å sikre tilstrekkelig inntak av alle næringsstoffer hos befolkningen.

Grunnet begrenset med tid har vi ikke fått gjennomarbeidet høringsinnspillet i så stor grad som vi ønsket. Vi ønsker mer enn gjerne at dere tar kontakt med oss dersom det er temaer NNR-komiteen eller kapittelforfattere ønsker utdypet i forbindelse med ferdigstillingen av NNR-arbeidet.